

DANMARKS POSTKOLONIALE ARV

Lars Jensen

Danmark – rigsfællesskab, tropekolonier og den postkoloniale arv.

Hans Reitzels Forlag, 2012.

250 s. 298 kr.

Danmarks fortid som kolonimagt er ikke den faktor i vores historie, som fylder mest i nutidens offentlige debat eller i danskernes historiebevidsthed. Frasalget af de danske tropekolonier fandt sted allerede fra midten af 1800-tallet med salget af det tidligere Danske Vestindien til USA i 1917 som det sidste. Siden har de nordatlantiske kolonier enten, som Island, opnået selvstændighed eller, som Færøerne og Grønland, opnået status som principielt ligeværdige rigsfæller med hjemme- og selvstyre. Formelt set er den danske kolonihistorie et overstået kapitel, som i dansk selvforståelse ofte træder i baggrunden, blandt andet med henvisning til at Danmark var en lille kolonimagt; og det nutidige danske forhold til for eksempel Grønland forstås gerne som én ting og synet på det tidligere Dansk Vestindien som noget ganske andet.

Men så alligevel: langt fra at være forbi og glemt er den danske kolonialisme et emne, som stadig spiller en rolle. Det være sig i en stigende offentlig interesse og i den forskningsmæssige debat, såvel som i de spor, som kolonialismen og dens repræsentationshistorie har sat i dansk selvforståelse og opfattelser af danske engagementer i det globale rum. Ligeså ser man det også i de forståelser af kulturelle 'andre', som herigennem er blevet etableret fra kolonialismens tid og frem. Det er udgangspunktet for den bog, som Lars Jensen, lektor i Cultural Studies ved RUC, har skrevet om Danmarks postkoloniale arv. Ambitionen bag bogen er at udfolde en bredere analyse af de territorielt eller kulturelt 'fremmede' rum, som danske forståelser af selv og andre konstrueres i: tropekolonierne og de tidligere nordatlantiske kolonier såvel som andre former for dansk international intervention. Bogens formål er at nedbryde skillevæggene og identificere overordnede mønstre på tværs af de diskurser, som kommer til udtryk i hvert af disse felter.

Bogen er inddelt i fem kapitler, som går til emnet ud fra forskellige tematiske og kronologiske inddelinger. Kapitel et indleder med at placere den danske kolonihistorie i dens bredere, europæiske kontekst og diskutere de nutidige perspektiver, og det fokuserer på en kulturhistorisk kontekstualiserende diskussion af fremstillingen af tropekolonierne i to danske hovedværker herom: *Vore gamle tropekolonier* af Brøndsted m.fl. (1953) og Thorkild Hansens slavetrigologi (1967-70). Kapitel to omhandler Danmarks håndtering af relationerne til de forskellige kolonier fra tiden omkring grundlovens indførelse med fokus på den ambivalens i det kolonialistiske civilisationsprojekt, som her fremkom i spændingsfeltet mellem den koloniale administration og udeblivelsen af demokrati og selvbestemmelse i kolonierne. Kapitel tre behandler afskaffelsen af kolonistyret og indlemmelsen af Færøerne og Grønland i det formelt set ligestillede rigsfællesskab samt de diskussioner, denne magtoverdragelse har afstedkommet. Her er en gennemgående kritik, at en egentlig afkolonisering, såvel som en dansk erkendelse af egen historiske og fortsatte dominans og egeninteresse i disse relationer, er udeblevet. Kapitel fire diskuterer overlap i diskurserne om udvikling i forbindelse med henholdsvis modernisering i Grønland og udviklingsbistand til ulandene i perioden efter anden verdenskrig. Her kobles begge med et dansk behov for at konsolidere legitimitet, selvforståelse og magt i kølvandet på krigen. Afslutningsvis fokuserer kapitel fem på italesættelsen af andethed i Danmark. Her drages paralleller mellem, hvordan en idealiseret norm om danskhed bringes i spil i forhold til kulturelt udgrænsede grupper i form af (særligt de grønlandske) rigsfæller såvel som i integrationsdebatten omkring flygtninge og indvandrere.

Emnet er absolut interessant, og bogens bærende ide om behovet for forskning, som går på tværs af disse felter, har sin klare berettigelse. En styrke ved bogen er, at den faktisk giver et indtryk af kontinuitet i den danske selvforståelse og forvaltning af relationerne til de koloniale såvel som postkoloniale 'andre'. Analysen fremstiller klart et kontinuert dobbelttydigt billede af et Danmark, som hævder sine humanistiske værdier og sin gode vilje, men som i samme åndedrag – som andre kolonimagter – præges af egeninteresser i den måde de ikke-europæiske 'andre' konstrueres som underlegne folk med et vedvarende behov for Danmarks hjælp. Det er interessant og vedkommende læsning, men uden skønhedsfejl er bogen dog ikke.

Det gælder ikke kun den historiske forskning, men også den repræsentationshistoriske, at Jensen med fordel kunne have søgt et bredere fundament i den eksisterende forskningslitteratur. Eksempelvis hævder Jensen i sin bog flittigt nyhedsværdien af den pointe, at der er tradition for at behandle tropekolonierne og de nordatlantiske kolonier adskilt og under afvigende synsvinkler, og at det i en kritisk belysning kan være svært at se argumenter herfor. Han gør sig til talsmand for den tilgang, at historieskrivning og -opfattelser bør ses i sammenhæng med samtidens diskursive systemer og de langvarige spor, den sætter i eftertiden. Netop dén kritiske vinkel findes nu også smukt udfoldet af Kirsten Thisted i "Banal nationalisme, narrative skabeloner og postkolonial melankoli i skildringen af de danske tropekolonier", en artikel fra 2008 i Nationalmuseets skriftserie, som Jensen ikke henviser til. Også hos Thisted fremanalyseres et overordnet og langvarigt historisk selvbillede af Danmark som "den humane kolonimagt", der sættes i relation til det aktuelle selvbillede, som Danmark ønsker at promovere i sine internationale relationer. Ligeså identificeres f.eks. debatten og de mange udgivelser om afhændelsen af tropekolonierne i starten af 1900-tallet og igen i perioden omkring 1940'erne og -50'erne som præget af samtidens diskussioner om særligt Grønlands status. Her virker det lidt kluntet, at Jensen især i kapitel et, med parallelle resultater, analyserer mange af de samme tekster som Thisted uden at have opdaget, at den debat, han gerne vil starte, faktisk er i gang.

Jensen påtager sig med bogen at dække over et meget bredt emnefelt. I sagens natur er det ikke alle potentielt relevante forhold, som det er muligt at behandle i et værk af den karakter. Netop derfor kunne det til gengæld have været på sin plads med en eksplicit argumentation for, hvorfor netop de emner, som bogen fokuserer på, er udvalgt som særligt relevante, og hvilke tanker forfatteren har gjort sig omkring de tilsvarende uundgåelige fravalg. Hvorfor vi for eksempel ser en opblomstring i den danske – forskningsmæssige såvel som offentlige – interesse for de tidligere kolonier i perioden fra årtusindskiftet, forholder Jensen sig ikke til. Bogens emne taget i betragtning havde det for eksempel også været oplagt at komme ind på de spørgsmål, der knytter sig til den stigende interesse for kolonial kulturarv, som blandt andet ses i en række af Nationalmuseets større internationale forskningsinitiativer. Det ville også have været oplagt at diskutere danske holdninger til postkolonial skyld- og angerpolitik, som i de seneste årtier har gjort sig gældende særligt i debatten om krav på officielle danske undskyldninger for slavehistorien. – Perspektiver, som om noget forholder sig til officielle danske selv billeder og historiesyn i forhold til kolonierne før og nu, og som viser, at den koloniale fortid bestemt ikke er død. At det er indfaldsvinkler med en fortsat kulturpolitisk og samfundsmæssig relevans, har vi også i tiden efter udgivelsen af Jensens bog set i alt fra digitaliseringen af kilder fra det tidligere Dansk Vestindien ved Statens Arkiv til oprettelsen af Grønlands Forskningskommission.

De komplekse repræsentationer og forhold til kulturelle 'andre', som er opstået på baggrund af Danmarks koloniale engagementer, og som bogen påtager sig at analysere både i historisk og nutidigt perspektiv, er et felt, der er stort og vigtigt for forståelsen af Danmarks selvforståelse og ageren. Netop heri ligger bogens potentiale. Desværre ligger der også her væsentlige svagheder. Efter en ganske kort indledning, hvor en stor del af pladsen bruges på at opridse bogens struktur, skrides direkte til de tematiske gennemgange i kapitlerne, og dermed efterlades læseren. Det kan undre, at forfatteren ikke har fundet det nødvendigt at afslutte bogen med en konklusion. Fraværet af en sådan skæmmer en bog, der netop har som sit formål at identificere paralleller og forbindelser mellem diskurser om Danmarks 'andre' på tværs af en række felter, som bogen ellers specifikt problematiserer, at man typisk ser analyseret og forstået enkeltvis. Der peges ganske vist på interessante diskursive og forvaltningsmæssige paralleller i de enkelte kapitler, men der mangler en afsluttende opsamling, som samler trådene fra analyserne i bogens enkelte dele og giver et helhedsbillede af de overordnede, sammenhængende mønstre, som det er bogens mål at fremanalysere. Det ville have givet mulighed for at skitsere, hvor identifikationen af disse mønstre kan bringe os hen – i teoretisk såvel som samfundskritisk perspektiv.

Helle Jørgensen